УКРАЇНСЬКІ МЕМУАРИ

Іл. Цьокан

Денікіна до більшовиків.

Фраґмент споминів з Радянської України.

ВіденЬ, 1921

ання „Українського Прапору“

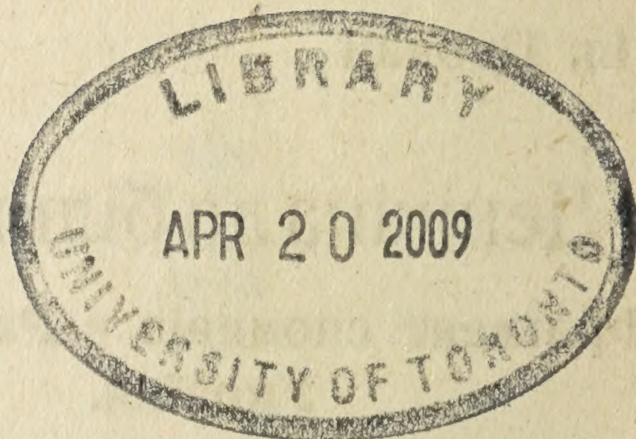
УКРАЇНСЬКІ МЕМУАРИ

Др. Іл. Цьокан

Від Денікіна до більшевиків.

Фраґмент споминів з Радянської України.

Відень, 1921
Видання „Українського Прапору“

Друкарня „Адрія", тов. з огр. пор., Відень, II.

Вступ.

Крім більших споминів Осипа Назарука й Осипа Левицького, які вже вийшли окремими книжками, видаємо ще й отсей мемуарний уривок. Він скупо, але доволі ясно доповнює історію Галичан на Великій Україні.

Найважніщі для нас стверджені в цім уривку два факти: 1. Що як галицька інтеліґенція так простий стрілець з народа навіть серед найтяжших відносин на Великій Україні ні на хвилинку не зреклися ідеї самостійної української держави. І не тільки не зреклися, але навіть не було за це найменшої обави. 2. Що просте галицьке стрілецтво ні в однім випадку не далося намовити російським аґітаторам до убивання українських інтеліґентів. Це доказ, що галицька інтеліґенція своєю довголітною працею між простим народом вела правильну лінію. Ту лінію **національного** освідомлення простого народа треба вести дальше. Нею побідимо напевно й побудуємо Самостійну Українську Державу на всіх землях України. При тій нагоді звертаємо увагу Галичан, які ще довше видержали на Вел. Україні, щоби списували свої докладні спомини й присилали їх до оповіщення.

Редакція.

Тепер, коли доля всього світу вагається поміж двома протилежними і воюючими силами, яких центрами є Москва і Льондон, провідниками Лєнін і Льойд Джордж, гаслами більшевизм і демократія — не дивота, що кожна вістка з одної сторони незвичайно інтересна для другої сторони. Від висліду боротьби цих двох світів залежить доля України ще в більшій мірі, ніж доля инших держав. Бо на Україні залежить від висліду цієї боротьби не тільки її державність, але і сама нація, як така, що в тій боротьбі твориться.

Я не дивуюся, що мене, як такого, що приїхав недавно з Радянської України, засипують з усіх сторін питаннями, що чувати на Україні, що таке більшевизм, як виглядає він в практиці, які там вигляди для українства взагалі і т. д. Очевидно у відповідь на ці питання можнаби писати цілі томи. Я рішився писати спомини із часів визвольної війни українського народу, від часу революції у Львові дня 1. падолиста 1918 р. аж до кінця істнування Галицько-української Армії на Великій Україні тому, що я сам був активним учасником усіх подвигів нації в тім

часі. Там попробую відповісти на вище згадані питання, а тимчасом для заспокоєння цікавости і заінтересування українських еміґрантів поза територією України я на просьбу Шановної Редакції „Українського Прапору“ постановив найактуальніщі питання освітлити у формі своїх вражінь і постережень з Радянської України.

„Перехід“ Галицької Української Армії від Денікіна до більшевиків.

Не місце тут на основне вияснення цього історичного менту в кровавій історії галицько-української армії, одначе найважніщі черти конечно треба згадати. Бо вони мали вплив на настрої і на відношення Галичан до радянської влади і навідворот — влади до Галичан. „Перехід“ я нарочно беру в лапки, бо тим хочу зазначити, що Галицька Армія находилася тоді в такім положенню, що не мала ніякого вибору, куди іти, а відтак, що вона взагалі нікуди не переходила, тільки радянські війська прийшли на територію заняту Галицькою Армією. Те саме було і з попереднім „переходом“ до Денікіна з слідуючою ріжницею: З Денікіном ми лучилися взагалі без надій на можливість координації наших кличів і ідеалів з його ідеалами, але виключно з практичних мотивів збереження технічної й орґанічної цілости армії для дальшої війни з Польщею, бо за ідейну її цілість ми не боялися. При злуці з більшевиками ми мали надію на спільний з ними, як із союзниками похід на Польщу в цілі

освободження Галичини. По злуці із Денікіном ми сейчас зорієнтувалися, що ми ідейно розходимося і зразу віднеслися до нього з недовірям, до більшевиків ми зразу мали довіря. Денікінці поводилися з нами дуже гуманно, матеріяльно дуже нам помогли, під ідейним оглядом, мимо наших противенств, нас не дражнили — так, що ми почували себе зовсім свобідними. А так, як денікінські сили небавом внаслідок внутрішних політичних і соціяльних непорозумінь в його таборі (Дон, Кубань) почали проявляти самостійницькі стремління, реакційний режім царських ґенералів і демократичні кличі серед армії розкладали її, а ми тимчасом скріпилися, витворилася така ситуація, що було сумнівне, хто від кого властиво більше залежить: ми від Денікіна, чи він від нас. При кінці січня 1920 р. дійшло до того, що денікінський ґенерал Шілінґ передавав Галицькій Армії всю власть на Правобережній Україні з Одесою включно, від чого одначе Галичане відмовилися, бо серед нас назрівала орієнтація спільної акції з більшевиками проти Поляків. До переняття влади по ґен. Шілінґови пірвався тільки б. царський ґен. Сокира-Яхонтов, Петлюрівець, чоловік безхарактерний, як опісля показалося, який утворив собі в Одесі „галицький штаб“ з отаманом Галицької Армії Зеегоржом (Німцем) на чолі і дня 6. лютого, т. є. один день перед приходом більшевиків до Одеси проголосив афішами і в часописах свою власть в Одесі і в околиці в імени Високої Директорії

У. Н. Р. Тим осягнув лише недовіря більшевиків до нас Галичан, бо він підшився під галицьку фірму і галицькими частинами хотів свою власть виконувати. Відтак цим осягнув вже нешкідливий наслідок, що всі антантські місії, які втікли з Одеси до Константинополя, повезли туди і „вістку“, що Галичане проголосили в Одесі іменем Директорії У. Н. Р. свою владу та утворили протибільшевицький фронт, що розтрубіли по цілім світі. Взагалі тоді був „сезон“ Галицької Армії, про яку всі ґазети багато писали, всі на неї покладали надію зі страху перед побідоносним походом більшевиків.

Про антібільшевицький фронт Гал. Армії не було і не могло бути тоді мови. Армія була тоді розкинена на кольосальнім просторі попри залізничий шлях від Винниці, через Жмеринку, Вапнярку, Бірзулу, Роздільну до Тирасполя й Одеси. Центром була Бірзула і тут був осідок НКГА. у ваґонах. У Винниці було около 5000 тифозно хворих Галичан і для опікування ними на випадок приходу більшевиків оставлено у Винниці кільканайцять гал. старшин з от. Др. Н. Гірняком, Др. С. Шухевичом і ин. Перед приходом більшевиків до Винниці вибухло в околиці повстання от. Шепеля проти Денікінців, але звернене і проти більшевиків. З Галичанами повстанці жили в добрій згоді, так, що навіть якийсь час були у Винниці рівночасно обі команди, галицька і Шепеля, які у спільній столовій харчувалися, а з контрибуції, взятої з горожан Винниці, от. Шепель дав

трету часть на галицькі шпиталі. (З Шепелем, як Петлюрівцем Гал. Армія після договору з Денікіном не мала обовязку воювати). Добровольці перед Шепелем сейчас утікли аж до Вапнярки. Плятформою до співжиття з повстанцями було рішення Галичан не відступати разом з Денікінцями, але оставати на всякий випадок на місци, де стояли, а відтак переговори з більшевиками, які вів Шепель зі своєї сторони, а Галичане зі своєї, окремо. Ціль переговорів була добитися цього, щоби більшевики оставили Галичан в спокою, бо вони не думають воювати з більшевиками, тільки з Поляками. Переговори одначе до нічого не довели і більшевики заняли Винницю, відтак Жмеринку і посувалися до Вапнярки. Шепелівці розбіглися, а Галичане, оставші у Винниці утворили Гал. Ревком з от. Гірняком на чолі. Більшість Гал. Армії концентрувалася коло Бірзулі.

Повстала суматоха мало що менша від тої, яка була в часі „переходу" до Денікіна. Ріжнилася хиба тим, що загал армії був здецидований лучитися з більшевиками і тільки нач. вожд ґен. Микитка, а головно нач. штабу ґен. Ціріц за всяку ціну хотіли перевести армію до Румунії і вислали в ціли переговорів в тій справі делеґацію до Тирасполя з от. Цімерманом на чолі.

На тім тлі почало витворюватися велике недовіря загалу армії до Начальної Команди, головно до ґен. Ціріца. Прийшло до того, що утворився Комітет з відпоручників всіх трьох корпусів і етапу Галицької Армії і той комітет зажадав

від ґен. Ціріца, щоби він уступив з Начальної Команди. Армія хотіла мати своїм вождом ґен. Тарнавського, до якого всі мали повне довіря, а стрільці дуже його любили.

Одначе Ціріц на це не згодився, покликуючися на формальність, що лише Диктатор, який дав йому власть, може її відібрати. З цього вийшло таке, що Ціріц видавав дальше накази, щоби Галицька Армія пересувалася в околицю Тирасполя в ціли переходу до Румунії, а комітет, який називав себе то „Політичним Комітетом“ то „Ревкомом Галицької Армії“, видавав тайні прикази до корпусів, щоби не рухалися з місця, але оставали там, де стоять. З огляду на те, що пересування було в наслідок сльоти і так неможливе, корпуси остали на місцях.

Армії грозив розвал. Почалися наради за нарадами, яким конець положили аж червоні війська, які наступом зі сходу в перших боях лютого майже рівночасно заняли без ніякого опору весь район Галицької Армії від Вапнярки до Одеси.

Я находився в тім часі в Одесі, де перебував від грудня 1919, видужуючи після тифу. Всіх подій в поодиноких частях Армії точно не знаю, бо порозуміння було неможливе. На підставі пізніщих інформацій знаю, що „Ревком Галицької Армії“ арештував ґен. Ціріца і Микитку, а нач. вождом назначив чи вибрав підполк. Вітошинського, шефом штабу полк. Шаманека. Такий стан трівав дуже коротко, бо радянські військові

власти взяли справу в свої руки і назначили Нач. Командантом тов. Порайка (Галичанин, комуніст), Нач. Штабу тов. Іванова (був. рос. полк., чоловік розумний, тактовний) і тов. Дубаса (також б. рос. капітан ґен. штабу, Українець, розумний чоловік). Крім того зявилися в штабі ще инші галицькі комуністи, більше або менше тактовні люде. Ревком ще якийсь час істнував, одначе без означеної компетенції, вкінці його розвязано. Зачалася „реорґанізація“ армії, яку названо Ч. У. Г. А., себто Червона Українська Галицька Армія.

Та „реорґанізація“ полягала в тім, що радянська влада почала нам недовіряти, бо „пізнала в Галичинах від простих стрільців до старшин елємент наскрізь націоналістичний, який живе тільки національними ідеалами і жаждою мести на польських гнобителях, натомість зовсім або дуже мало податний на соціяльно-революційні кличі, якими живе червона армія“. Виходячи з цього недовіря, радянська влада рішила Галицьку Армію роздробити і поодинокі частини розкинути по поодиноких частях Червоної Армії, щоби Галичане там набралися „революційного духа“. Галичане знова всіми силами старалися задержати орґанічну цілість армії, мотивуючи це тим, що Галицька Армія є армією українського народу в Галичині, тому вона мусить держатися цих ідеалів і кличів, яких держаться нарід, що вона тоді стане червоною, як галицько-український нарід стане на плятформі радянської влади, а покищо, доки ми від свого народу відірвані,

ми хочемо остати такою армією, якою були дотепер, натомість ми бажаємо злучитися з Червоною Армією як з нашими союзниками у боротьбі проти спільного ворога, то є Польщі, що Галицька Армія як така вже має свою воєнну славу, що вона як союзниця Червоної Армії відограє велику ролю при майбутнім поході на Польщу, що галицьке населення віднесеться до неї як до рідної і улекшить похід і т. п.

Становище Галичан попирали в дечім також українські комуністи — боротьбісти, одначе і наш і їх вплив був за слабий. Серед самих Галичан почали також появлятися ярі комуністи-інтернаціоналісти, які з більше або менше ідейних мотивів перестали противитися стремлінням радянської військової влади, яка очевидно була в руках Росіян і кінець кінців справа станула на тім, що з трьох корпусів мали бути утворені три бриґади. І-а бриґада, що повстала з давніщого другого корпусу і дістала назву І-а бриґада У. С. С. (командант тов. Білинкевич, пізніще, здається, тов. М. Баран) і ІІ-га бриґада, що повстала з першого корпусу (команд. тов. Головинський), мали бути в складі 12-ої черв. армії, приділені до окремих дивізій. Нач. команда, яка офіціяльно називалася „Польовий Штаб Ч. У. Г. А.“, мала перенестися до Київа і руководити армією лише під політичним і орґанізаційним оглядом аж до часу, коли червоні війська дійдуть до Збруча, а тоді всі три бриґади під командою Польового Штабу підуть освободжувати Галичину.

Таке рішення уважалося вже успіхом Галичан, що були при Польовім Штабі, яким подобалася роля командантів армії і які, як могли, так поправляли довіря вищих воєнних властей до Галичан. Рівночасно пішла просвітно-аґітаційна робота серед армії повним ходом. До кождої частини від полка в гору поприділювано політкомів (політичних комісарів), майже самих галицьких старих або свіжо повставших комуністів. Аґітація була звернена проти галицького уряду взагалі, а проти Диктатора зокрема, які запропастили, мовляв, Галичину, проти сліпої дісціпліни, яка панувала в галицькій армії і проти старшин, одначе проти останніх дуже обережно, бо як проти уряду находилися ще сякі такі арґументи, то проти своїх старшин стрільці не давали собі багацько говорити, заявляючи, що старшини разом з ними терпіли і гинули в боях і від пошестей, отже вирізувати їх, як деякі „революціонери“ рекомандували, нема защо. І дійсно я не чув ні одного випадку побиття галицького старшини зі сторони стрільців, навідворот знаю про випадки зворушаючої вірности, любови і пожертвування стрільців для своїх старшин. „Революційного духа“ стрільці ще сяк так приймали, як довго він не зачіпав їх національних святощів і почувань. Колиж заборонено співати „Ще не вмерла Україна“, носити синьо-жовті відзнаки і тризуб, конфлікти почали загострюватися. Стрільці шукали виходу в „компромісових“ відзнаках, скомбінованих з тризуба і червоного тла під ним, або

з червоної звіздки на синьо-жовтім тлі. Одначе і це заборонено. Тут замітне те, що старшини такій забороні кінець-кінців піддалися, а прості стрільці ні.

Крім того заосмотрення стрільців ставало з кождим днем гірше і в парі з тим росло невдоволення. До того внутрішного невдоволення прибуло ще і невдоволення з причини відношення радянської власти до українського національного руху взагалі, про що напишу пізніще. Наконець дуже уступчиві мирові пропозиції радянської влади супроти Польщі зовсім розчарували Галичан в їх надіях освободити Галичину при помочі більшевиків. Рівночасно аґенти Петлюри робили свою роботу. Від галицької влади найменших вказівок ані інформацій не було, а аґенти Петлюри почали розсівати вісти, що антанта „визнала“ Галичину (фраза, яка в кождім Галичанині викликує тепер і сміх і біль), що Петрушевич погодився з Петлюрою, що влада в Галичині в руках Українців, що разом з Поляками воюють і Галичане, які вернули з Італії, що потверджувала впрочім нота Чічеріна до Бенеша з протестом проти формування галицьких частин „проти більшевиків“ на території Чехо-Словаччини і т. и. Коли при тім всім ще взяти на увагу страшенну тугу стрільців за Галичиною, за родиною, то дасться зрозуміти той нерозумний крок більшости галицької армії, який вона зробила в останних днях квітня 1920 р., переходячи нібито на сторону Петлюри, а в дійсности до Поляків. Ви-

новників цього нещасного кроку Галицької Армії може колись історія вкаже, бо головніщі з них були напевно поза армією.

Як сам перехід відбувся, чи він був приготований, чи спонтанічний, цього точно не знаю і про це повинні написати його учасники. Я росскажу тільки про його наслідки і враження по стороні Радянської України. Більшевики були цим переходом заскочені і називали його в часописях і в публичних виступах на зїзді совітів подлою зрадою, яка потягнула за собою повну невдачу і кольосальний відступ на фронті. Зраду Галичан пояснювали офіціяльно „впливом вузконаціоналістично-шовіністичного петлюрівського самостійництва", а в приватних розмовах признавалися тихенько до нетактовного дразнення „націоналістичних інстинктів" Галичан. Обурення проти Галичан було страшенне і все це відчули на своїй шкурі Галичане, оставші по задах, особливо в Одесі. Там було около півтора тисячі Галичан хворих, виздоровлюючих і деякі технічні установи. Около 500 з них вже півтора місяця тому у великодну пятницю арештували були більшевики за бунт і перехід до повстанців відділу кавалєрії Шепаровича і саме на кілька днів перед пізніщою „зрадою" випустили з тим, що всі з Одеси мали відїхати до Бірзулі до диспозиції польового штабу Ч. У. Г. А. Транспорт дійсно зібрався і дня 28. квітня в ночі мав відїхати з товарної станції. Тої самої ночі прийшла вістка про перехід армії до Поляків і більшевики

обступили в ночі цілий транспорт трьома сотнями червоноармейців і негайно відкрили вогонь зі скорострілів на поїзд, де стояли Галичане обезброєні і нічого не сподіваючися. Кілько було жертв тої огидної масакри, точно не можна було сконстатувати, бо це діялося в темноті ночі, а всіх оставших при життю Галичан таки тої ночі пігнали в тюрму. Трупів досвіта тайком поховано. Місцеві залізничники подавали число трупів на 20—60, одначе і це число уважаю за пересаджене. Поіменно знаю лише про ранених, яких перевезено до еврейського шпиталю, бо случайно я мав знакомого фельчера із того шпиталю. Там згинули від ран хор. У. С. С. Ґула, пор. Микита чи Микитка, панна Білинківна, яка була писаркою в гал. штабі в Одесі і ще один стрілець, якого назвища не знаю. Кілько ранених було по инших шпиталях і кілько з них згинуло, не знаю.

Між арештованими тої ночі у ваґонах був і от. Бубела з жінкою і двотижневою дитинкою. От. Бубелу пігнали разом з иншими до вязниці, а п. Бубелову з дитинкою пустили дослівно в одній спідниці і хустці так, що навіть дитини не мала чим прикрити. Вона в ночі прийшла до галицького шпиталю при Старо-портофранковській вул. і там доперва опамяталася, що з нею сталося. Між арештованими тої ночі знаю ще сот. Д-ра Юркевича з Теребовлі, сот. Мельниковича, сот. Левицького (що був в Бродах), хор. Юстина Панаса і сот. Когута (який втік пізніще), Скрипчука з Угнова і и. Арештованих держали у вязниці

аж до кінця червня і тоді повезли їх до Харкова, де приділили до орґанізуючоїся галицької бриґади, яка йшла разом з червоними військами на Галичину.

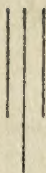
В місті оголошено оставших Галичан „контрреволюціонерами зі всіми наслідками цього“ і візвано, щоби всі зголосилися до „Чрезвичайки“. Очевидно ніхто не зголосився, хоч було їх багато, але всі укрилися, а головно повтікали на села. Зголосився лише тернопільський адвокат, член Жид. Нац. Ради, дуже порядний і чесний чоловік Др. А. Раппапорт, який утік з Галичини перед Поляками, разом з армією добився до Одеси і тут спокійно жив. Його арештовано, як Галичанина і він до нині сидить за дурнісінько в тюрмі. Я до цього часу був учителем фізичних вправ (ґімнастики) в українських початкових школах в Одесі і зі згаданим транспортом не мав охоти виїзджати, тому спасся. Від цього часу і я мусів укриватися і шукати иншого хліба, поки не виїхав з Одеси.

Доля арештованих Галичан в тюрмі була страшенно тяжка. Щоби їм помогти, зорґанізувала укр. жіноча громада в Одесі комітет на чолі з панею Комарецькою. Цей комітет викрила Ч. К. (Чрезвичайка) і всіх порозстрілювали як контрреволюційну орґанізацію. Розстріляно (список офіціяльно оголошено): Паню Комарецьку, паню Сіренкову, п. Сіренка, п. Кравця, всіх кількадесятьох найсвідоміщих Українців. Цей комітет звязано з викритою тоді иншою петлюрівською орґанізацією і всіх розстріляно.

Зпоміж арештованих Галичан розстріляно от. А. Гарабача, сот. Богд. Загайкевича, чет. Попеля і ще сімох стрільців як „контрреволюціонерів“. Отсе був наслідок переходу Гал. Армії до Поляків. Це був властиво трагічний її кінець.

Такий був кінець тої геройської армії, яка точно через півтора року окрівавлювала і засівала своїми кістками українські поля від Сяну до Дніпра за Самостійну Українську Державу. Це був подвиг українського народу, якому рівного нема в історії всіх инших народів світу, бо серед таких страшних злиднів, проти так сильних ворогів з усіх сторін, властиво проти цілого світу, який відмовляв нам права на самостійне політичне і державне життя, не приходилося ніодній нації воювати. Ми є і будемо все горді на свою армію і цілі покоління ідеольоґією Гал. Укр. Армії виховаємо. Тоді, коли навіть державні мужі і політичні провідники нації тратили голови і почали хитатися, армія інстинктовно відчувала, що тільки вона є виразником українськоі самостійницької державної думки, тому вона не сміє розложитися, але мусить ризикувати всі „переходи“ на всі сторони, де є якінебудь вигляди на захowання своєї орґанічної цілости, бо за моральну та ідейну цілість не було обави. Нині армія орґанічно розбита, одначе ідейно всі части Галицько-Української Армії, деб вони не находилися — зєдинені одним ідеалом: Самостійна Соборна Україна від Сяну по Кубань.

Про поодинокі моменти з часів злуки Гал Армії з Червоною Армією, відтак переходу до Петлюри, зглядно до Поляків треба буде ще багато сказати, щоби вияснити деякі суперечности. Одначе не тут на це місце, а в части зроблю це при нагоді обговорювання инших питань з Радянської України.

„Український Прапор“

виходить раз на тиждень,

Передплата виносить в Австрії:

	без достави	з почтовою пересилкою
місячно	К. 16·—	18·—

За границею:

		піврічно	річно
в Чехо-Словаччині: чеських	К.	20·—	40·—
в Юго-Славії: югосл. . . .	К.	28·—	66·—
в Німеччині:	Мк.	12·—	24·—
в Краях латинської Унії .	Frs.	5·—	10·—
в Анґлії	sh.	4·—	8·—
в Америці	S	1·—	2·—

Ціна одного примірника К: 4.

Адреса Управи часопису:

Wien, VIII. Langegasse 5. Parterre.

Видання Уряду Преси і Пропаґанди З. У. Н. Р. („Українського Прапору“).

1. **Крівава Книга,** Матеріяли до польської інвазії на українські землі Східної Галичини 1918—1919, часть І. 8⁰ ст. 100, Відень 1919. Також в инших мовах.
2. Др. Осип Назарук: **Рік на Великій Україні,** спомини з української революції, Відень 1920, ст. 342 16⁰.
3. Др. Лука Мишуга: **Похід українських військ на Київ** (Серпень 1919), Відень 1920 ст. 27. 16⁰.
4. Др. Лука Мишуга: **Князь Ярослав Осмомисл,** рецензійний начерк повісти Осипа Назарука, Відень 1920, ст. 16. 16⁰.
5. Микола Евшан: **Великі Роковини,** (1. листопада 1918 до 1. листопада 1919) Реферат, вигошений на святі 1. листопада у Винниці, Відень 1920, ст. 26. 16⁰.
6. **Українська делеґація Східної Галичини в Ризі,** Ноти делеґації до мирової конференції, Постанова Найвищої Ради з 11. липня 1919 в справі Східної Галичини, Відень 1920, ст. 16. 16⁰.
7. Осип Левицький: **Галицька Армія на Великій Україні.** Спомини. Відень 1921, ст. 194. 16⁰.
8. **Документи українського мучеництва під Польщею,** бесіда українського священника перед судом польських наїздників у Галичині, Відень 1921, ст. 24. 16⁰.
9. **Польська кольонізація Східної Галичини,** Відень 1921. ст. 14. 16⁰.
10. **Das Ostgalizische Problem,** з картою Східної Галичини. Відень 1920 ст. 16. 8⁰, також у мовах французькій і анґлійській.
11. **Ostgalizien als unabhängiger neutraler Freistaat,** Відень 1920, ст. 12. 8⁰, також у мовах французькій і анґлійській.
12. **Ostgalizien,** ein selbständiger Freistaat, herausgegeben vom Ostgalizischen Nationalrat, Відень 1920, ст. 54. 8⁰, також у мовах французькій і анґлійській.
13. **Die ostgalizische Frage,** Information über den jetztigen staatsrechtlichen und internationalen Stand, Відень 1920, ст. 16. 8⁰, також у мовах французькій і анґлійській.